

WAAROM NU MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN INVOEREN?

DIT IS HET MOMENT!

De landelijke invoering van het nieuwe examenprogramma voor maatschappijwetenschappen nadert met rasse schreden: een uitgelezen moment om de invoering van maatschappijwetenschappen op de beleidsagenda van uw school te zetten.

COEN GELINCK & HAN NOORDINK

In augustus 2017 zullen alle leerlingen in havo-4 en vwo-4 met maatschappijwetenschappen in hun pakket met het nieuwe programma kennismaken. In 2019 en 2020 zijn de examens op alle scholen voor het eerst op dat examenprogramma gebaseerd.

Bijna 10 procent van de havo/vwo-leerlingen in heel Nederland doet nu al examen in het vak maatschappijwetenschappen. Dat is een hoog percentage als u zich bedenkt dat maar een kwart van de vwo-scholen en een derde van de havoscholen de mogelijkheid geeft om maatschappijwetenschappen te kiezen.¹ De tijd is rijp om maatschappijwetenschappen op meer scholen een plek in het vakkenaanbod te geven. Voor scholen waar maatschappijwetenschappen nog niet op het rooster staat is 2017 een

natuurlijk moment om met het vak te starten. Om dat doel te bereiken is het zaak om dit nu bij de schoolleiding aan te kaarten. Als u dat doet is het natuurlijk van belang een aantal argumenten mee te brengen. Waarom moet uw school maatschappijwetenschappen aanbieden in de maatschappijprofielen en de vrije ruimte? Hieronder vindt u de argumenten op een rij.

RELEVANTIE VERVOLGOPLEIDING EN BEROEPSVELD

Maatschappijwetenschappen maakt de verbinding tussen voortgezet en hoger onderwijs, met name voor opleidingen op het gebied van gedrag en maatschappij aanzienlijk gemakkelijker. Het vak geeft leerlingen een beeld van de vraagstellingen, methoden en theorieën die karakteristiek zijn voor de sociale weten-

schappen. Met behulp van de hoofd- en kernconcepten leren leerlingen maatschappelijke vraagstukken, ontwikkelingen en processen te analyseren. Die vaardigheid zal samen met de informatie- en onderzoeksvaardigheden in allerlei vervolgoopleidingen van belang zijn. U kunt dan denken aan hbo-opleidingen zoals *social work*, sociaaljuridische dienstverlening, culturele en maatschappelijke vorming, bestuurskunde, overheidsmanagement, media, informatie en communicatie, journalistiek en *European studies*, en aan opleidingen voor het wetenschappelijk onderwijs zoals sociologie, politicologie, culturele antropologie, rechten, criminologie, sociale psychologie, communicatiewetenschappen, internationale betrekkingen, bestuurskunde, maar ook geschiedenis, sociale geografie en economie.

Natuurlijk gaat het om meer dan alleen de vervolgoopleiding. Leerlingen kunnen ook in hun toekomstige beroepsleven volop gebruikmaken van hetgeen ze bij maatschappijwetenschappen hebben geleerd. Voorbeelden van sectoren zijn:

- het openbaar bestuur en non-gouvernementele organisaties;
- de rechtspraak en de sociaal-juridische dienstverlening;
- sociale en maatschappelijke dienstverlening;
- de geestelijke gezondheidszorg;
- media en communicatie;
- het onderwijs.

Als uw school dus een goede basis voor de opleiding van toekomstige rechters, journalisten, maatschappelijk werkers en politici wil bieden, dan is maatschappijwetenschappen onmisbaar.

Maatschappijwetenschappen is onmisbaar als goede basis voor de opleiding van toekomstige politici en journalisten (foto: Minister-president/ RVD)

Ook scheikundigen in een groot bedrijf worden geacht maatschappelijke ontwikkelingen en belangen in hun handelen mee te laten wegen (foto: Jiri Navratil)

'Door maatschappijwetenschappen waren andere vakken zoals geschiedenis, maatschappijleer en economie gemakkelijk. Ik vond het vak interessant en weet tegenwoordig echt wat er met actualiteit wordt bedoeld. Daarnaast heeft maatschappijwetenschappen mij als bijna afgestudeerd economiedocente veel voorkennis gebracht. Daardoor waren complexere vraagstukken tijdens mijn opleiding duidelijker en gemakkelijker en kon ik die op een hoger niveau analyseren' - Gaby, oud-leerling Martinuscollege, Grootebroek

ALLE PROFIELEN AANTREKKELIJKER

Maatschappijwetenschappen is een keuze-profielvak in de M-profielen. Door het vak in die profielen aan te bieden verbetert de aansluiting tussen deze profielen en een aantal van de hierboven genoemde vervolgopleidingen. Daarnaast kan maatschappijwetenschappen eraan bijdragen dat leerlingen de M-profielen aantrekkelijker gaan vinden; de landelijke trend laat immers zien dat met name Cultuur & Maatschappij de laatste jaren minder leerlingen trekt. Leerlingen met een N-profiel kunnen maatschappijwetenschappen in de vrije ruimte kiezen. Het vak is een zinvolle verbreding van hun profiel met het oog op de toekomst: ook als scheikundige in een groot bedrijf word je geacht maatschappelijke ontwikkelingen en belangen mee

te laten wegen in je handelen. Inhoudelijke raakvlakken zijn er zeker. Zo komen de maatschappelijke consequenties van technologische vernieuwingen ruimschoots aan bod in het examenprogramma van maatschappijwetenschappen. Ook kunnen leerlingen uit de N-profielen hun natuurwetenschappelijke onderzoeksvaardigheden richting sociaalwetenschappelijk onderzoek uitbreiden.

'Het is een vak dat zeer op maatschappelijke kwesties is gericht en daarmee op het begrijpen van de samenleving. Ik vind het achteraf een van de vakken waar ik het meest heb geleerd: op het gebied van informatie, maar ook zeker met betrekking tot het aanleren van vaardigheden. Het is zeker een basis voor mijn (sociale) studie, want er komen veel elementen in terug.' - Kirsten, oud-leerling Ichthus Lyceum, Driehuis

HOGERE DENKVAARDIGHEDEN

Voor alle vervolgopleidingen is het van belang dat leerlingen analytisch en kritisch leren denken en redeneren. Binnen het nieuwe programma van maatschappijwetenschappen is daar veel aandacht voor. Het vak is betekenisvoller geworden door binnen verschillende contexten gericht te werken aan het opbouwen van kennis van kernconcepten waarmee leerlingen maatschappelijke vraagstukken en verschijnselen in de

samenleving kunnen analyseren. Leerlingen moeten de hoofd- en kernconcepten van het vak op contexten toepassen, zoals samenlevingsvormen en machtsverhoudingen in de wereld, en op nieuwe contexten, zoals actuele politieke en sociale ontwikkelingen. Daarbij zijn steeds hogere denkvaardigheden aan de orde: leerlingen leren om maatschappelijke verschijnselen vanuit een sociaalwetenschappelijk perspectief te interpreteren, analyseren en bediscussiëren. Zij maken actief gebruik van hun conceptuele kennis om een probleem te analyseren of een gegeven redenering kritisch te evalueren. Die vaardigheid zal hen in alle vervolgopleidingen en in hun toekomstige beroepspraktijk van pas komen. In dit kader is het een goed idee om de besluitvormers in uw school een opgave uit een pilotexamen voor te leggen. Selecteer een opgave waarin een beroep wordt gedaan op hogere denkvaardigheden en waaruit blijkt dat maatschappijwetenschappen sociaalwetenschappelijke kennis overdraagt en over actuele vraagstukken gaat.

VAARDIGHEDEN

De laatste jaren is er in het maatschappelijk debat over onderwijs veel aandacht voor de toekomst. Dat heeft onder meer geleid tot de opdracht aan het Platform Onderwijs2032. Dat platform boog zich over de vraag welke kennis en vaardigheden van belang zijn om leerlingen op een snel veranderende maatschappij voor te bereiden. Die vaardigheden worden vaak samengebracht onder de noemer *eenentwintigste-eeuwse vaardigheden*. Een belangrijk deel van deze vaardigheden, zoals informatievaardigheden en

mediawijsheden, vormen traditioneel een belangrijk onderdeel van maatschappijwetenschappen. In het nieuwe examenprogramma hebben die in domein A opnieuw een plek gekregen, naast de eerder genoemde onderzoeksvaardigheden. Andere eenentwintigste-eeuwse vaardigheden, zoals creativiteit, kritisch denken en probleemoplosvaardigheden worden ook door het nieuwe programma bevorderd. Doordat leerlingen alle denkvaardigheden op de concepten moeten toepassen en doordat ze met behulp van die concepten verbanden tussen en binnen contexten moeten leggen, wordt een beroep gedaan op hun creativiteit (nieuwe samenhangen kunnen zien buiten de gebaande paden) en analytisch vermogen. Maatschappijwetenschappen levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van eenentwintigste-eeuwse vaardigheden bij de leerlingen. Zo loopt uw school met maatschappijwetenschappen vooruit op de ontwikkelingen die in het kader van Onderwijs-2032 in gang worden gezet.

'Ik volg nu de studie Informatiekunde. Dat heeft niet direct veel raakvlakken met maatschappijwetenschappen, maar toch heb ik nu een vak (informatie en organisatieontwerp) waarbij ik heel veel kennis gebruik die ik bij maatschappijwetenschappen heb opgedaan. Ik schrijf nu bijvoorbeeld een paper over hoe multinationals voor- en nadelen van culturele verschillen onderkennen. De hoogleraar vroeg ons het artikel van Hofstede en Hofstede over vijf cultuurdimensies te lezen. Dat heb ik twee jaar geleden al gelezen. Maatschappijwetenschappen komt in zo veel studies terug en de nieuwe methode bereidt je echt heel goed voor op wat studeren aan de universiteit is!' - *Anna, oud-leerling Ichthus Lyceum, Driehuis*

PROFILERING SCHOOL

Scholen met een specifiek profiel schieten overall uit de grond. Naast technasias zijn daar bijvoorbeeld de Vecon Business School, de Geo Future School en de Topsport Talentscholen. Een profilering op het gebied van de maatschappijwetenschappen ontbreekt nog. Misschien kunnen de NVLM en de lezers van dit blad eens nadenken over een toepasselijke

aanduiding voor scholen die zich op het gebied van de sociale wetenschappen willen profileren. Met een dergelijk label wordt het voor scholen gemakkelijker om zich met een *maatschappijwetenschappen-profiel* te profileren.

Een school met dat label kan natuurlijk niet volstaan met louter het aanbieden van het vak. Daar moet meer gebeuren. Nodig sociale wetenschappers of mensen uit de beroepspraktijk uit in uw lessen: journalisten, beleidsambtenaren, politici, politieagenten, politicologen, sociologen, antropologen, enzovoorts. Organiseer (vakoverstijgende) projecten, zoals een simulatiespel waarin het oplossen van een internationaal conflict centraal staat en ga op pad naar de rechtbank, het Europees Parlement en het gemeentehuis. Dat mes snijdt aan twee kanten: u maakt interessant onderwijs en u kunt in de ouder- en personeelsbladen van uw school, in de lokale pers en in regionale dagbladen laten zien dat uw school echt werk van zijn profilering maakt. U kunt nu al beginnen met het leggen van contacten in de academische wereld en de beroepspraktijk, voor zover u dat nog niet deed. Zo versterkt u de 'verbinding met de buitenwereld'; ook één van de wensen die het Platform Onderwijs2032 formuleert. Als uw school uiteindelijk geen maatschappijwetenschappen invoert gebruikt u die contacten natuurlijk om maatschappijleer een extra boost te geven. Wie weet leidt dat op een later moment weer tot meer mogelijkheden om maatschappijwetenschappen op de kaart te zetten.

ACTUALITEIT

In het eindadvies van het Platform Onderwijs2032 stond het al: 'Leerlingen willen graag leren aan de hand van het echte leven en actuele vraagstukken en vinden dat de school meer in verbinding met de wereld daarbuiten moet staan. Toekomstgericht onderwijs slaat een brug tussen de leermotivatie van leerlingen en het (leren) aanpakken van maatschappelijke vraagstukken'. Het nieuwe programma van maatschappijwetenschappen biedt veel ruimte om aandacht aan maatschappelijke en politieke actualiteiten te schenken. In de domeinen F en G van het examenprogramma wordt dat expliciet gedaan. De actualiteit is geen onderbreking meer van de dagelijkse lespraktijk, maar wordt deze in het programma ingebed. Elke actualiteit is immers een nieuwe context waarop de hoofd- en kernconcepten kunnen worden toegepast. Zo kan bij de bespreking van actuele ontwikkelingen meer worden gedaan dan de uitwisseling van meningen en het nieuws uit de krant. Met behulp van de concepten kunnen leer-

lingen analyseren wat er precies aan de hand is. Komen die ontwikkelingen voort uit ongelijkheid? Is er sprake van verzet tegen rationaliseringsprocessen? Welke rol speelt socialisatie in dit conflict? Is dit een effect van of een reactie op globalisering? Dat is niet alleen zinvol omdat leerlingen het leuk vinden op die manier betekenisvol onderwijs te krijgen, maar ook omdat er steeds opnieuw schokkende en minder schokkende gebeurtenissen op ons afkomen die er om vragen in een maatschappijwetenschappelijke context te worden gezet. Iedereen heeft wel een mening over dergelijke gebeurtenissen, maar die mening is lang niet altijd onderbouwd. Maatschappijwetenschappen geeft leerlingen het gereedschap om wel tot gefundeerde meningsvorming te komen. Leerlingen leren zo zich de vraag te stellen waarom hun *sociale omgeving* eruit ziet zoals die eruit ziet; met een kritische distantie en niet denkend dat een maatschappelijk probleem met een eenvoudige maatregel snel is op te lossen.

'Ik was altijd erg enthousiast over het toepassen van theorie over bijvoorbeeld klassenverschillen op actualiteiten, zoals de vluchtelingenproblematiek. Als er in het weekend een spoeddebat in de Kamer over een asielkwestie was, konden we die maandagochtend kijken en bespreken. Dat was leerzaam en voor veel leerlingen de eerste koppeling van schoolwerk met hun dagelijkse leven, opinie en perspectief.' - *Cesar, oud-leerling Stedelijk Dalton Lyceum, Dordrecht*

VERSCHIL HAVO/VWO

Het is wellicht een argument dat niet doorslaggevend is, maar dat zou het best eens kunnen worden: in het nieuwe programma is er een duidelijk onderscheid tussen de havo en het vwo gemaakt. De contexten voor de havo - zoals samenlevingsvormen en veiligheid - zijn concreter dan die voor het vwo en op het vwo wordt van leerlingen gevraagd om vanuit enkele sociaalwetenschappelijke paradigma's een redenering op te zetten. Dit duidelijke onderscheid is een goed argument omdat de klacht dat het havo-programma via het *theezakjesmodel* van het vwo-programma is afgeleid, niet alleen voor het oude maatschappijwetenschappenprogramma gold. Ook bij veel

andere schoolvakken blijkt het moeilijk een goed onderscheid tussen de havo en het vwo te maken. Docenten weten wel welke verschillen er tussen *typische* havo- en vwo-leerlingen zijn, maar in de vakinhouden zie je dat vaak niet terug. Houd uw schoolleiding dus voor dat maatschappijwetenschappen in dat opzicht recht doet aan de verschillen tussen de havo en het vwo.

'Het is ook zeer interessant om nu zelf een mening te kunnen creëren door zelf onderzoek te kunnen doen. Maatschappijwetenschappen is echt een vak waar je leert hoe je de samenleving kunt begrijpen. Maatschappijwetenschappen is ook een vak dat ik aanraad als leerlingen opleidingen willen doen die met de samenleving hebben te maken. Ikzelf wil iets gaan doen om mensen te helpen. Bij maatschappijwetenschappen heb ik geleerd hoe ik problemen moet oplossen. Je krijgt een andere kijk op de samenleving en je kijkt verder dan je neus lang is.' - Sarah, leerlinge Martinus-college, Grootebroek

HET IS GEEN MAATSCHAPPIJLEER

U weet natuurlijk wel dat maatschappijleer en maatschappijwetenschappen twee verschillende vakken zijn, maar misschien geldt dat niet voor anderen in de school. Daarom kan het van belang zijn dat verschil in gesprekken met collega's, schoolleiding, ouders en leerlingen te benadrukken. De Commissie maatschappijwetenschappen (Schnabel I) koos er nadrukkelijk voor om het vak maatschappijwetenschappen een eigen karakter te geven en daarmee duidelijk te onderscheiden van het vak maatschappijleer. Het doel van maatschappijleer (burger-schapsvorming) is een ander dan dat van maatschappijwetenschappen (inzicht verwerven in de structuren en processen van de samenleving en van het samenleven). De samenhang tussen beide vakken zit in het feit dat beide de samenleving als object hebben, maar maatschappijleer richt zich op de participatie van burgers in de samenleving en de daarbij behorende rechten en plichten en maatschappijwetenschappen op de bestudering van de samenleving op basis van kennis en instrumenten van de sociale wetenschappen. Met andere woorden: uw school kan niet meer volstaan met het aanbieden van maatschappijleer als de school de aansluiting met vervolgoopleidingen niet wil missen. Geef aan dat invoering van een vernieuwd vak maatschappijwetenschappen van belang is voor de school: hoe zorgen

we dat het onderwijs binnen onze school voeling houdt met de recente ontwikkelingen in de sociale wetenschappen?

BEGIN NU!

Het kan zijn dat men op uw school zoveel mogelijk aan het bestaande vakken-aanbod wil vasthouden. U moet dan zelf het initiatief nemen om een besluitvormingsproces over maatschappijwetenschappen van de grond te krijgen. De invoering van het nieuwe programma in 2017 biedt daarvoor een goede mogelijkheid. Ga naar de website *maatschappijwetenschappen.slo.nl* voor alle informatie over het nieuwe programma. Maak daarna een planning van nu tot aan augustus 2017 waarin u - indien mogelijk samen met sectiegenoten - beschrijft op welk moment u welke acties wilt ondernemen en ga dan direct aan de slag: schrijf stukken en praat met alle stakeholders. Laat zien wat maatschappijwetenschappen voor uw school en uw leerlingen kan betekenen! ♦

Noot

1. Cijfers van DUO, 2015

Han Noordink en Coen Gelinck zijn verbonden aan SLO, Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van de docenten en (oud-)leerlingen van pilotscholen.

(oproep)

M&P

zoekt ter aanvulling van zijn redactieteam een:

REDACTEUR (V/M)

die zich vooral, maar niet uitsluitend, richt op maatschappijleer in het vmbo (en het mbo).

De werkzaamheden bestaan o.m. uit:

- participeren in de redactievergaderingen (7 x per jaar)
- schrijven van artikelen
- contacten leggen en onderhouden met externe auteurs.
- meedenken over de inhoud en de koers van het blad.

Geeft u maatschappijleer en wilt u zich in *M&P* van uw creatieve kant laten zien? Heeft u belangstelling voor deze interessante functie? Stuur uw reactie voor 1 juni 2016 naar: Bas Banning (*b.banning@prodemos.nl*).

Redactieleden krijgen een onkostenvergoeding.